

TANYI TÍMEA

A rendkívüli halálesetek – és ami mögötte van

Dolgozatom témájául a nyári szakmai gyakorlatomon szerzett tapasztalatok, élmények szolgáltak. Ez alatt a két hónap alatt, amit a BRFK V. Kerületi Rendőrkapitányság Rendkívüli Haláleseti Osztályon töltöttem, átfogó ismereteket szereztem a közigazgatási hatósági eljárásról, a helyszíni szemléről, a hatósági boncolásról, a rendőrségi munka mindennapjairól, az emberekről és az emberi hozzáállásról, és nem utolsósorban saját magamról, illetve a határainmról.

Joggal vetődik fel a kérdés, hogy miért választ valaki önként olyan gyakorlati helyet, ahol naponta halottakkal kell foglalkozni. Engem egy dolog motivált, mégpedig az, hogy önmagamról megtudjam, miként tudok dolgozni, helytállni egy ilyen fokozott pszichés megterhelés alatt. Ahhoz, hogy a mindennapok gördülékenyek legyenek, nagy segítségemre volt *Bakos-Törteli Eszter* rendőr főhadnagy, aki szakmai tapasztalatával és kiváló munkamoráljával könnyen átsegített a kezdeti sokkon.

Jelen cikk a szakdolgozatom rövidített változata. Bemutatom a rendkívüli halálesetek fogalmait, jogszabályokat, a közigazgatási hatósági eljárás menetét, a boncolást és a boncolásra vonatkozó jogszabályokat. Az öngyilkosságokat statisztikai adatokkal is ismertetem, majd pedig bemutatom a leggyakoribb öngyilkossági módokat, amelyekkel az osztályon töltött időben találkoztam.

Zárásként az elszemélytelenedő világról írok, bemutatva az emberek közönyét és az internet káros hatásait.

A rendkívüli halálesetek vizsgálatakor keveredik a jog – azon belül is a közigazgatási hatósági eljárás –, a kriminalisztika tudománya és az orvostudomány.

Azt gondolom, szükséges bemutatni ezt a rejtett világot, mivel kevés nyilvánosságot kap, és sokan az osztály neve hallatán rosszul lesznek – ezt sajnos a saját személyes tapasztalataim is mutatják. Úgy vélem, az ember attól fél, amit nem ismer.

Bakos-Törteli Eszter szavaival zárom a bevezetést: „Mi oda megyünk be, ahonnan mások kijönnek.”

A halál fogalma

A halál egy folyamat, végső állomása a biológiai halál, de előtte még két fázis van: a haldoklás (agónia) és a klinikai halál. A haldoklás állapotában jellemző tünetek, hogy az életműködések csökkennek, a klinikai halál állapotában ezek az életműködések teljesen megszűnnek, de ekkor még van remény a helyreállításra. A biológiai halál állapotában erre már nincs lehetőség.

A halál definíciója régóta ismert, és kitörölhetetlenül összefügg a vallásokkal. Minden vallásban mást tekintenek a halál beálltának. A kereszténység a légzést és annak megszűnését tekinti a halál időpontjának, mert ekkor távozik a lélek a testből. A zsidó tradíció is a légzést tekinti a halál megállapításának legfontosabb tényezőjeként, bár egyes ortodox zsidó irányzatok a mai napig a hagyományos szív leállítását veszik annak.

Temetkezési szokások és vallás

Nem csak a halál beálltának időpontját tekintve van eltérés a vallások között, ugyanez igaz a temetkezési szokásaikra is. Magyarországon az *1999. évi XLIII. törvény 19. § (2) bek.* érvényes a temetkezési eljárásokra: „*Az eltemetés módjára és helyére nézve az elhunyt életében tett rendelkezése az irányadó, amennyiben ez nem ró az eltemettető személyére aránytalanul nagy terhet.*”

Esettanulmány

Helyszín: budapesti temető, időpont: 2012. május. Egy megváltatlan sír kiásásakor egy szabálytalanul eltemetett férfi holttestre bukkantak a sírásók. A sír exhumálására azért került sor, mivel a hozzátartozók nem fizették a sírhelyet. Ilyen esetekben a sírt kihantolják, a sírban lévő koporsót és holttestet egy ládába helyezik, amelyet mélyebbre ásnak, és rátemetik az újabb koporsót.

Jelen eset a következők miatt volt érdekes. A sír kiásásakor egy holttestre bukkantak, amely csupán kb. 30 cm-re volt a földbe ásva. Emellett a holttest nem koporsóban volt, hanem csupán egy öltöny volt rajta, és alkalmi cipő. A holttest feje pedig nem a fejfa felőli oldalon volt (amelyet azért neveznek fejfának, mivel a holttest feje arrafelé van a koporsóban). A holttest mellett volt egy urnazárólap-töredék, amelyen egy szám szerepelt, valamint több kegytárgy-maradvány is. Az eljárás során szükséges tisztázni, hogy a sírhelyben kinek a holtteste volt eredetileg, annak ki fizette a megváltási díját, valamint hogy honnan származik, ki és miért helyezte el a tárgyakat a holttest mellett. A probléma megoldása nem egy-

szerű: több mint háromezer temető van az országban. Így belföldi jogsegély keretében az összes temetőnek szükséges feltenni a kérdést, hogy onnan származik-e az urnazárolap-töredék. Az igazságügyi orvos szakértői vélemény alapján néhai nagyjából tíz-tizenöt éve hunyt el, idegenkezűsége utaló elváltozást nem észleltek. Az eljárás során megtett intézkedések nem adtak választ a kérdésekre.¹

A rendkívüli halálesetek fogalmi, jogszabályai

Mit is nevezünk rendkívüli halálnak? *Sótonyi Péter* szerint a rendkívüli halál jogi kategória, amely azokat a haláleseteket foglalja egybe, amelyekben a bekövetkezés körülményei, módja, esetenként a halál okának a bizonytalansága hivatalos vizsgálatot – ennek keretében hatósági boncolást – tesz szükségessé, a felmerülő kérdések, felelősségi tényezők tisztázására. Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 218. § (4) bekezdésének meghatározása szerint „rendkívüli az a halál, melynek természetes módon való bekövetkezését a körülmények kétségesse teszik”.²

A törvény részletesen, pontokba szedve meghatározza a rendkívüli halál fajtáit. Ezek a következők.

218. § (4) Rendkívüli az a halál, amelynek természetes módon való bekövetkezését a körülmények kétségesse teszik, így

- a) bekövetkezésének körülményei bűncselekmény elkövetésére utalnak,
- b) közlekedési vagy foglalkozás körében bekövetkezett baleset okozta vagy annak gyanúja merül föl,
- c) egyéb baleset vagy mérgezés okozta, és a halál bekövetkezésével összefüggésben szükséges a felelősség vizsgálata,
- d) öngyilkosság okozta, vagy a körülmények arra utalnak,
- e) az egészségügyi ellátás során következett be, és az egészségügyi dolgozó foglalkozási szabályszegésének gyanúja merül föl, (vérátömlesztés, altatás)
- f) bekövetkezésének előzményei, körülményei ismeretlenek, vagy nem állnak rendelkezésre olyan adatok, amelyekből megalapozottan következtetni lehetne a halál bekövetkeztének körülményeire, (tisztázatlan halálesetek)
- g) fogvatartott elhalálozása esetén.

(5) A személyazonosság megállapításáig a rendkívüli halál esetén követendő eljárást kell alkalmazni, ha az elhunyt személyazonossága ismeretlen.

¹ Bakos-Törteli Eszter: Mesél a holttest. Előadás-sorozat.

² Sótonyi Péter: Igazságügyi orvostan. Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió, Budapest, 2011, 94. o.

A rendkívüli halálesetknél mindig fennáll a bizonytalanság, ez törvényszerűvé teszi, hogy megfelelő, alapos és hivatalos vizsgálatot végezzenek.

Az eljárás menete rendkívüli halál esetén

Követendő alapelvek

Az eljárást, különösen a szemlét úgy kell lefolytatni, hogy az ne sértse a hozzá tartozók kegyeleti érzéseit és a közszemérmét. Az eljárás során fontos, hogy a rendőrség együttműködjön az ügyfelekkel, az eljárásban részt vevő egyéb személyekkel és hatóságokkal, a helyi önkormányzattal, más országok külképviseleti, illetve rendőri szerveivel. A rendkívüli haláleset kivizsgálásakor az eljárási cselekményeket – így különösen a szemlét és a hatósági boncolást – úgy kell elvégezni, hogy azok adatai egy későbbi, esetleges büntető-eljárásban bizonyítékként felhasználhatók legyenek. Ha a rendkívüli halál kivizsgálásának bármely szakaszában bűncselekmény gyanúja merül fel, akkor a további intézkedéseket a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény rendelkezéseinek megfelelően kell végrehajtani.³

A vizsgálat összefoglaló jogszabályi kerete

Minden akkor működik, ha megfelelően szabályozva van. Ez igaz a rendkívüli halálesetek kivizsgálására is. A rendkívüli halálesetek vizsgálatait elsősorban a 2004. évi CXL. törvény, a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény, valamint a 23/1994. (X. 26.) BM rendelet, az eltűnt személyek felkutatásának és a rendkívüli halálesetek kivizsgálásának rendjéről szóló rendelet, továbbá az 1/2006. ORFK utasítás (a rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárás szabályzata) foglalja keretbe.

A 2004. évi CXL. törvény egy többéves előkészítő munka eredménye, célja a hatályos eljárási törvény és a különböző szintű eljárási jogszabályok sokaságának átfogó és részletes elemzése. A jogtudomány művelőinek bevonásával, illetve széles körű gyakorlati tapasztalatokkal felvértezett jogalkalmazók segítségével jött létre. Az alapelképzelés az volt, hogy létrehozzanak egy olyan „problématérképet”, amely feltárja a szabályozás gyengeségeit, amilyen például az eljárás gyorsasága. A 2004. évi CXL. törvénynek nagyfokú társadalompolitikai jelentősége van. Elsőként és legfontosabb részként lehet említeni a

³ 1/2006. ORFK utasítás: rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárás szabályzata.

közigazgatási szervek hatáskörébe tartozó ügyek évi sokmilliós nagyságrendjét. Ez hatással van a mindennapokra, hiszen a közigazgatás bocsátja ki az állampolgárok hatósági igazolványait (útlevél, személyi igazolvány), kezeli az ingatlan-nyilvántartásokat, hatósági ellenőrzéseket végez. Természetesen elvárható, hogy a közigazgatás legyen gyors, ésszerű, egyszerű és a legfontosabb, hogy az állampolgárok számára teljesen áttekinthető legyen.⁴

Továbbá figyelemmel kell lennünk a rendkívüli halál fogalmát is tartalmazó, az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény XII. fejezetére, a halottakkal kapcsolatos rendelkezésekre, a 34/1999. (IX. 24.) BM–EüM–IM együttes rendeletre és az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénynek a halottakkal kapcsolatos rendelkezései végrehajtásáról, valamint a rendkívüli halál esetén követendő eljárásról.

Annak érdekében, hogy minden eljárás a jogszabályoknak megfelelően érjen véget, nem szabad elfeledkeznünk a 282/2007. (X. 26.) kormányrendeletéről, a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló rendeletről.

Továbbá a 20/2001. (X. 11.) BM rendeletről, amely a rendőrség és a határőrség körözési tevékenységéről, a körözés során alkalmazható intézkedések végrehajtásáról, valamint a körözött személyek, tárgyak tartózkodási, illetve megtalálási helyének, illetve a személyek és holttestek személyazonosságának megállapítása esetén követendő eljárásról szól. A 2001. évi XVIII. törvény a személy- és tárgykörözésről, az 1999. évi XLIII. törvény a rendkívüli halálesetek vonatkozásában is tartalmaz előírást a temetésről, a hamvasztás külön rendelkezéseiről, a sírnyitásról és a halottszállításról.

Minden rendőri intézkedés és rendőrség által lefolytatott eljárás alapja itt is a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény és rendőrség szolgálati szabályzatát tartalmazó 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet.

A jogszabályok elsődleges célja pedig az eljáró hatóság szakszerűségének megteremtése, pontossága, valamint az egységesség fenntartása, tekintettel arra, hogy a rendkívüli halál esetén indított eljárásban egyrészt rendőri, másrészt nem rendőri szervek is részt vesznek, illetve vehetnek.

Amint olvasható volt, a rendkívüli halálesetek vizsgálatának szabályozása igen sokrétű és részletes.

⁴ <http://www.vaskozig.helyinfo.hu/domain64/files/modules/module19/147603986E5B813CA.pdf>

Az elsőfokú eljárás

Az eljárás feladata a halál okának és körülményeinek kivizsgálása, az esetlegesen leplezni kívánt élet elleni bűncselekmény gyanújának megállapítása, vagy annak kizárása.

Az eljárás folyamán nagyon fontos megállapítanunk, hogy a folyamatban lévő ügyben ki vagy kik azok, akik „ügyfélnek” tekintendők.

Ügyfél: az a magánszemély, jogi személy, vagy jogi személyiséggel nem felruházott jogi szervezet, akinek, illetve amelynek jogát, jogos érdekét vagy jogi helyzetét az ügy érinti.⁵

Az elhunyttal kapcsolatos ügyek intézésében ügyfélnek kell tekinteni a következő sorrendben különösen azt, aki az elhunyttal közös háztartásban élt, ennek hiányában az ismert legközelebbi hozzátartozót, eltartót vagy eltartottat, az eltemetésre kötelezhető személyt, illetve aki a temettetést önként vállalja. Kérelemre, a haláleset bejelentésére kötelezett intézmény vezetőjét.⁶

Értesítés: 29. § (3) Ha törvény vagy kormányrendelet eltérően nem rendelkezik, az eljárás megindításáról az ügyfelet

a) a hivatalból indult eljárásban az ismert ügyfelet az első eljárási cselekmény elvégzésétől számított nyolc napon belül értesíteni kell. (Illetve onnantól számított 8 nap, hogy ismertté válik a hozzátartozó.)

29. § (5) Az értesítésnek tartalmaznia kell:

a) az ügy tárgyát, iktatási számát, az eljárás megindításának napját és az adott ügyfajta irányadó ügyintézési határidőt, az ügyintézési határidőbe nem számító időtartamokat, az ügyintéző nevét és hivatali elérhetőségét,

b) az iratokba való betekintés és a nyilatkozattétel lehetőségére irányuló tájékoztatást,

c) hivatalból indult eljárásban az erre történő utalást, kérelemre indult eljárásban a kérelmező ügyfél nevét.

A hatáskör és illetékesség megállapítása

A szabályzatban foglaltak szerint az eljárásra az a rendőri szerv az illetékes, amelynek területén a halált előidéző esemény, cselekmény vagy körülmény bekövetkezett, ezek ismerete hiányában, ahol a halál beállt vagy ahol a holttestet megtalálták. A járművön bekövetkezett halálesetnél, ahol a holttestet a

⁵ 1/2006. ORFK utasítás, 10. §.

⁶ Uo. 11. §

jármőről leemelték. Több, de azonos holttestből származó holttestrészt esetén, ahol az első holttestrészt megtalálták, vízben talált holttest esetén, ahol azt a partra emelték.⁷

A halálesetek ügyében elsőfokú szervként hatásköre van Budapest területén a közlekedési baleset során bekövetkezett halálesetek kivételével, a BRFK V. Kerületi Rendőrkapitányság Rendkívüli Haláleseti Osztályának, Budapest területén közlekedési baleset során bekövetkezett rendkívüli halál esetén a BRFK Közlekedésrendészeti Főosztályának, megyékben a közlekedési balesetek kapcsán bekövetkezett rendkívüli haláleset miatt a területileg illetékes rendőrkapitányság közlekedésrendészeti szervének, a közlekedési balesetek kapcsán bekövetkezett rendkívüli halálesetek kivételével, a területileg illetékes rendőrkapitányság büntügyi szervének van.

Ha az ügyben több rendőri szerv közötti illetékességi vagy hatásköri vita lépett fel, annak eldöntésére a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény (Ket.) 23. §-a az irányadó.

Az eljárás megindítása

A rendkívüli haláleset kivizsgálásáról kérelemre, bejelentésre vagy hivatalból a rendőrség gondoskodik. Az eljárás megindításáról hivatalból induló eljárásban az ismert ügyfelet az eljárás megindításától; kérelemre induló eljárásban az ismert ellenérdekű, illetve érintett ügyfelet a kérelem beérkezésétől számított nyolc napon belül értesíteni kell.

A bejelentés történhet szóban, távbeszélő útján vagy más egyéb módon.

A rendkívüli halálesetről kapott bejelentésről az ügyeleti szolgálatnak minden esetben jelentést kell készítenie.

A jelentésnek tartalmaznia kell a bejelentés idejét (év, hó, nap, óra, perc), módját, a bejelentő nevét, lakhelyét, a felfedező tanú személyi adatait, az elhunyt adatait (ha azonosítható), a holttest megtalálási helyét, idejét, a körülményeket, a rendkívüli halálra utaló adatok leírását, a tett intézkedéseket és végül a bizottság helyszínre indulásának idejét.

Az ügyintézési határidő

Az ügyintézési határidőt a 2004. évi CXL. törvény 33. § (5) bekezdése szabályozza: az ügyintézési határidő a kérelemnek az eljárásra hatáskörrel és il-

⁷ 1/2006. ORFK utasítás.

letékességgel felruházott hatósághoz történő megérkezése utáni napon, hivatalbeli eljárás esetén az első eljárási cselekmény elvégzésének napján kezdődik. Eljárási határidő harminc nap.

Az eljáró rendőri szerv vezetője a határidőt indokolt esetben egy ízben, legfeljebb harminc nappal végzésben meghosszabbíthatja. A meghosszabbításról értesíteni kell az ügyfelet, valamint mindazokat, akiket az eljárás megindításáról értesítettek.

A Ket. alapján az ügyintézési határidőbe, ha azt jogszabály nem zárja ki, nem számít bele a hatásköri vagy illetékességi vita egyeztetésének, valamint az eljáró hatóság kijelölésének időtartama, a jogsegélyeljárás időtartama, továbbá az adatnak a nyilvántartásból történő beszerzéséhez szükséges idő. Továbbá nem számít bele a hiánypótlásra, illetve a tényállás tisztázásához szükséges adatok közlésére irányuló felhívástól az annak teljesítéséig terjedő idő, a szakhatóság eljárásának időtartama, az eljárás felfüggesztésének, az ügyféllel való bizonyítékok ismertetésének, a hatóság működését legalább egy teljes napra ellehetetlenítő üzemzavar vagy más elháríthatatlan esemény, a szakértői vélemény elkészítésének időtartama. Fontos tudni, hogy a hatósági megkeresés vagy a döntés postára adásának napjától annak kézbesítéséig terjedő időtartam, valamint a hirdetményi, továbbá a kézbesítési meghatalmazott és a kézbesítési ügygondnok útján történő közlés időtartama sem számít bele az ügyintézési határidőbe. Vagyis onnantól számít az ügyintézési határidő, hogy az említett eljárási cselekmények teljesülnek.

A különleges eljárások

Eljárás ismeretlen személyazonosságú holttest megtalálása esetén

Az ismeretlen holttesteket a latin *nomen nescio* (nevét nem tudom) nyomán két betű: N. N. jelzi. Az ismeretlen személyazonosságú holttest feltalálása esetén a következők az irányadók.

A bejelentő vagy a felfedező tanút részletesen meg kell hallgatni, és az eseményt a bünyügyi osztály vezetőjének haladéktalanul jelenteni kell. A holttest arcáról, majd következő lépésben az egész testről fényképfelvételeket kell készíteni, különös tekintettel a testen lévő műtéti hegekre, tetoválásokra, egyéb egyedi azonosításra alkalmas elváltozásokra.⁸ Ha az arc állapota nem megfelelő, meg kell kísérelni helyreállítani. A fénykép, a holttest leírása, a

⁸ A későbbi azonosítás érdekében fokozott figyelmet kell fordítani az egyedi jelekre (tetoválás, műtéti heg).

hátrahagyott és a holttesttel összefüggő tárgyak, ruházat figyelembevételével az elhalt személyazonosságának megállapítása céljából adatgyűjtést kell végezni, a rendelkezésre álló adatok alapján ellenőrizni kell az eltűntként körözött személyek nyilvántartásában (Schengeni Információs Rendszer). Tisztítás után a ruházat anyagát, mintázatát, színét, méreteit eredetben, vagy kivágott mintákkal biztosítani kell. Hasonlóan kell eljárni a ruházaton lévő egyedileg azonosítható részek tekintetében is. A holttesten, a holttest környezetében, a ruházatban lévő vagy vélhetően a holttesthez tartozó tárgyak leírását, fényképezését minden részletre kiterjedően kell elvégezni, kutatva és rögzítve az egyedi azonosításra alkalmas ismérveket. A tárgyakat – különösen az ékszereket, órát, pénzt stb. – biztonságosan kell csomagolni, és az arra illetékesnek történő kiadásig tárolni. Az azonosítás érdekében – ha lehetséges – biztosítani kell DNS-mintát, vér-, haj- és faszőrzetmintát, ujjlenyomatot, tenyérnyomatot, tételes és részletes fogstátust, csonttörések, műtétek (fényképes vagy röntgen) leírását, a holttest pontos méreteit, láb-nagyságot, és a holttestre vonatkozó minden egyéb adatot, alkati jellegzetességet, különös ismertetőjeleket. A későbbi antropológiai, illetve egyéb összehasonlító vizsgálathoz a koponyát minden esetben – az egyéb csontrészeket szükség szerint – külön kell biztosítani, egyúttal gondoskodni kell ezek azonosító jelzessel való ellátásáról. Az eljáró rendőri szervnek intézkednie kell a holttest ismeretlen személyazonosságú halottként történő anyakönyveztetéséről, önkormányzati temettetéséről. A temettetést – ha a holttest azonosításának lehetősége rövid időn belül valószínű – a vonatkozó jogszabályok által meghatározott ideig el kell halasztani. Az eltemetés helyét, idejét, végrehajtóit, a parcella- és a sírhelyszámot tartalmazó feljegyzést az iratokhoz kell csatolni. A szemle és az elsődlegesen megállapított adatok birtokában el kell rendelni a holttest azonosítását célzó körözést. Ha attól eredmény várható, az azonosítást a tömegkommunikáció útján is meg kell kísérelni.⁹ Indokolt esetben a holttest megtalálásának helye szerinti illetékes önkormányzatot hirdetmény közzétételére is fel lehet kérni. Ha a személyazonosságra rövid időn, de legkésőbb egy hónapon belül nem derült fény, akkor a *Jelentés ismeretlen személyazonosságú holttestről* adatlapot, a szemle és a boncjegyzőkönyv másolatait, a kozmetikázott holttest (arc) fényképét, a tárgyainak fényképét, a halotti anyakönyvi kivonatot és egyéb, az azonosításhoz felhasználható adatokat tartalmazó iratot, egyéb dolgot az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság körözésiadat-kezelésre felhatalmazott szervének kell megküldeni. Az ismer-

⁹ www.police.hu

retlen holttest ujjnyomatlapját a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet dakti-
loszkópiái nyilvántartásába kell megküldeni.

Ha a személyazonosítás egy év után is eredménytelen, a holttesten és a környezetében fellelhető ékszereket, értéktárgyakat, értékpapírokat az ismeretlen személyazonosságú holttest eltemetési helye szerint illetékes önkormányzatnál kell letétbe helyezni. A letétbe helyezést kellően dokumentálni kell.

Az ismeretlen személyazonosságú és azonosítatlan holttest ügyében keletkezett információkat a Közöségi Információs Rendszer segítségével valamennyi esetben össze kell hasonlítani az eltűnés miatt keresett, vagy más okból körözött számításba vehető személyek adataival, személyleírásaival. Az ismeretlen személyazonosságú holttest azonosítása esetén a személyazonosságról – a hozzátartozók nevének, lakhelyének közlésével együtt – az illetékes önkormányzatot átíratban kell értesíteni.

Eljárás külföldi állampolgár rendkívüli halála esetén

A halál bekövetkezéséről az illetékes konzuli képviselet értesítése céljából a Belügyminisztérium Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalát vagy annak ügyeletét a bűnügyi szolgálat haladéktalanul, írásban értesíteni köteles.

A hozzátartozó vagy a képviseletre jogosult személy kérésére a külföldi állampolgár rendkívüli halálesetéről elsősorban az orvosnak, ennek akadálya esetén az eljáró rendőri szervnek hatósági bizonyítványt kell kiadnia. Hatósági bizonyítvány e körben az orvos által kiállított halott vizsgálati bizonyítvány, valamint a rendőrség általi igazolás, amely tartalmazza az elhalt adatait, a halál helyét, idejét, a holttest elhelyezésének helyét, az eljáró szervet, az igazolás kiadásának helyét, idejét, az igazolást kiadó aláírását és a kiállító szerv pecsétlenomatát.

Az eljárás során intézkedni kell az útlevél vagy egyéb okmányok felkutatására és a konzulhoz történő továbbításukra. Az elhunyt ruházatát, értékeit, fizetőeszközeit a hozzátartozónak, a konzulnak, vagy más képviseletre jogosult személynek részletes leltárba vétel után át kell adni. Az átvétel tényét dokumentálni kell. Ha az átadásra nincs lehetőség, a megőzésről – további intézkedésig – az eljáró rendőri szerv köteles gondoskodni.

Abban az esetben, ha az elhalt külföldi hozzátartozója és annak lakcíme ismert, az eljáró rendőri szerv a ruházat- és értékleltárt, valamint az eljárás befejezéséről hozott határozatot a hozzátartozónak (külföldre is) közvetlenül küldi meg. A határozathoz mellékelni kell a halotti anyakönyvi kivonat eredeti példányát.

Ha az elhunyt külföldi hozzátartozójának személye, vagy annak lakcíme az eljáró hatóság előtt ismeretlen, akkor az előbb felsorolt iratokat a Külügyminisztérium Konzuli és Igazságügyi Együttműködési Főosztályának kell megküldeni.¹⁰

Boncolás és a boncolásra vonatkozó eljárások

A boncolás szükségszerű velejárója a rendkívüli halálesetek vizsgálatának és a körültekintő közigazgatási hatósági eljárás lefolytatásának. Szakmai gyakorlatomon nekem is volt lehetőségem hatósági boncoláson részt venni. Lelkileg nagyon megterhelő, egyszersmind tanulságos élmény halottak közt lenni, érdekes és mindenképp tudományos szemléletet igényel a látottak és hallottak megfelelő módon való kezelése.

A boncolás (*autopsy, autopsia*) egy olyan orvosi eljárás, amelynek során a holttestet alapos vizsgálat alá veszik. A boncolásnak több célja van. Elsősorban az orvostanhallgatók oktatása lehet egy cél, másodsorban pedig a halál okának a megállapítása. Orvosegyetemen oktatás céljából holttesten orvosi beavatkozást végrehajtani akkor szabad, ha az elhunyt életében másként nem rendelkezett. Ilyenkor a temetésre kötelezett hozzátartozó beleegyezése sem kell. Első számú szempont hogy az oktatás nem zavarhatja a tényleges halál megállapítását, illetve a holttest kegyeleti szempontjait. A holttesten fellelhető sérülések vizsgálatokor kitüntetett figyelmet kell fordítani arra, hogy azok még életében (*in vivo*) vagy már a halál beállta után (*post mortem*) keletkeztek.

A boncolásnak több változata van: kórboncolás, hatósági boncolás és az igazságügyi boncolás.

A *kórboncolásnak* két alapvető jelentősége van. Az első a halál okának a megállapítása, a második pedig az egészségügyi minőségbiztosítás szempontjából fontos. Fő szabályként említhető, hogy minden halottat (függetlenül attól, hogy kórházban vagy azon kívül halt meg) kórboncolásnak kell alávetni.

Az *igazságügyi boncolás* is hatósági boncolás, de fontos különbség hogy ezt két igazságügyi orvos szakértő végzi, és közülük az egyiknek kell hogy legalább igazságügyi orvostani vagy kórbonctani szakképzése legyen. Az időtartamot tekintve is lényeges a különbség, hisz az effajta boncolás akár több órát is igénybe vehet. Fontos megemlíteni még azt is, hogy az igazságügyi boncolásról videofelvétel készül, a további nyomozás elősegítése érdekében.

¹⁰ 1/2006. ORFK utasítás.

1999-ben az Európai Unió plenáris ülésén az illetékes miniszterek elfogadták a szakértők azon javaslatát, hogy minden tagországban egységes rendszer és protokoll alapján történjenek az igazságügyi boncolások [Rec(99) 3]¹¹.

Hatósági boncolás

Rendkívüli halál esetén hatósági eljárást kell lefolytatni, és az elhunyt hatósági boncolását kell elrendelni. „*A hatósági boncolás célja a bűncselekmény vagy más erőszak orvos szakértői bizonyítása vagy kizárása, a haláleset körülményeinek és a halálesettel kapcsolatos felelősség kérdéseinek tisztázása, véleményezése.*”¹² Ha a boncolással kapcsolatban kiegészítő laboratóriumitoxikológiai, bakteriológiai, kórszövettani, véralkohol- vagy kriminalisztikai szakértői vizsgálatra van szükség, azokat az orvos szakértői intézményekben végzik. Ilyen intézmény a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) és az Igazságügyi Szakértői és Kutatóintézetek (ISZKI).

A boncolás (hatósági és igazságügyi) elrendelése a kivizsgálást végző szerv kötelessége. Fontos tudni, hogy az elrendelés végzés formájában történik. Célszerű, ha az eljárást folytató rendőr részt vesz a hatósági, illetve az igazságügyi boncoláson, esetleg szükség lehet ugyanis azonnali intézkedések foganatosítására. A hatósági boncolást igazságügyi orvostani vagy kórbonctani szakképesítésű szakorvos, rendőrorvos, illetve igazságügyi orvos szakértői intézmény vagy igazságügyi orvostani intézet orvosa végzi el. Az orvosok mellett egy boncmester segít. A hatósági boncoláson az elhunytól fényképfelvételeket készítenek, illetve a boncolás menetéről hangfelvétel készül. Egy hatósági boncolás általában egy órát vesz igénybe. Öngyilkosság esetén a boncoláskor az önkézés megállapítása és az elkövetési mód mellett fontos kitérni a feltárt körülményekre, és ha fennáll, a felelősségi tényezőkre is.

A természetes okból bekövetkezett rendkívüli halál esetén már a hatósági boncolás megkezdése előtt célszerű beszerezni az előzményi orvosi adatokat. Különösen nagy jelentősége van ennek olyankor, ha az elhalt orvosi/gyógykezelés közben hunyt el, hiszen könnyen fennállhat a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés. Régen jogi szabályozás alatt állt, miszerint minden orvosi gyógykezelésben elhunytat hatósági boncolás alá kell venni. Természetesen ez számottevően növelte a hatósági boncolások számát, és sok esetben indokolatlan volt.

¹¹ Sótónyi Péter: i. m. 99. o.

¹² Uo. 98. o.

A boncolás végeztével ki kell térni arra, hogy a halál természetes okból vagy öngyilkosság miatt állt be.

Ha a hatósági boncolás megkezdésekor bűncselekmény alapos gyanúja merül fel, a boncolást azonnal félbeszakítják. Ez után az illetékes rendőri szerv haladéktalanul köteles intézkedni a nyomozás és az igazságügyi orvosi boncolás elrendelése iránt.¹³

Öngyilkosság

Az öngyilkosság a legmegrázóbb, legkevésbé felfogható és a legtöbb kérdést hagyó cselekedetek egyike. Minden év szeptember 10-én tartják az öngyilkosság megelőzésének világnapját. Magyarország még mindig vezető helyen áll az öngyilkosságok gyakoriságának a listáján. 1945 és 2010 között Magyarországon 40 681 önkezü haláleset történt, az összes rendkívüli halál 37,7, az összes erőszakos haláleset 44,67 százaléka.¹⁴

Az öngyilkosságok típusai

Önagasztás

Az önagasztás a fulladásos halálok közé tartozik. Az igazságügyi orvostanban akkor beszélünk fulladásos halálról, ha valamely külső fizikai ok az elsődleges. A fulladásos halál esetén a sejtek oxigénellátásának elégtelensége (hypoxia), az energiatartalékok kimerülése, majd pedig a sejttanyagcsere megszűnése (anoxia) áll be. Az akasztások helyszínén figyelemmel kell kísérni az akasztott testhelyzetét és a rajta lévő elváltozásokat, valamint a helyszín állapotát is. A hullafoltok az önagasztottak holttestén többnyire nagy kiterjedésűek és sötétvörösek, mivel a fulladás következtében nincs vérvesztés. A holttest felakasztott állapotában a lábon és az altesten vannak, mivel a gravitáció miatt oda áramlik a vér.

Mérgezés

A mérgezéseknek rengeteg módjuk van. A következők szerint lehetne őket csoportosítani: fémmérgezések (arzen-, réz-, ólom-, higany-), vérmérgezések

¹³ Barta Endre: A rendkívüli halálesetek vizsgálata. Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004

¹⁴ Dunay György – Keller Éva – Sótönyi Péter: Rendkívüli halálozás Budapesten 1945–2010. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2012, 251. o.

(szén-monoxid-, cián-), növényvédőszer-mérgezők (peszticidek), altatószer-mérgezők (barbiturátok), alkoholemérgezők (metil-alkohol, etil-alkohol), fagyállómérgezők (etilén-glikol), növényi mérgezők (tisza-fa-, boróka-), marómérgezők (savak, lúgok), illékony anyagokkal történő mérgezők (szipuzás), gombamérgezők (gyilkosgalóca, légyölőgalóca, papsapka).

A legújabb pedig a hidrogén-szulfid által okozott mérgezés. A mérgezés okozta halál felismerése elsősorban orvosi feladat, igazságügyi toxikológiai vizsgálattal kiegészítve. Ezen esetek egy részénél már a szemlén felvetődhet a mérgezés gyanúja a halott külsején mutatkozó részletek vagy a halállal kapcsolatos körülmények alapján, például sav esetén száj körül roncsolt bőr; szén-monoxid-mérgezőkor cseresznyepiros hullafoltok, gyors bomlás, a felhám teljes vagy részleges leválása.

Azt, hogy mi történt (öngyilkosság, baleset, emberölés), csak a szemle és az adatgyűjtés döntheti el, valamint az eljárás további adatai, a boncolás utáni részletes igazságügyi toxikológiai szakértői vizsgálat csak a használt mérreg, kábítószer fajtájáról és mennyiségéről dönthet.

Esettanulmány

2012 májusában, Budapesten állampolgári bejelentés érkezett a hatósághoz, hogy egy elhunyt férfit találtak az ágyban, a testfelszíne több helyen zöld színű anyaggal szennyezett. A helyszíni halottszemlén a halál okaként ismeretlen szer okozta mérgezést vélelmeztek, eredetét és fajtáját nem sikerült a helyszínen megállapítani. A lakást több helyen zöld, zselés anyagmaradvány borította, valamint a holttest bőre is zöld színnel szennyezett volt, illetve a holttest szájában is zöld anyagmaradványt azonosítottak. A hatósági boncoláskor hasonlóan megdöbbenő látvány fogadta a boncolást végzőket: a holttest belső szervei is zöldek voltak. Az eljárás során megállapítottak alapján a külső és belső szennyeződést az öngyilkossági céllal bevett rézgálic nevű permetszer okozta. Az igazságügyi toxikológiai szakértői vizsgálat egyéb toxikus szer jelenlétét nem igazolta.¹⁵

Szén-monoxid

CO-mérgezésről gyakran hallunk a különböző médiákban, pedig ez a halál könnyen kikerülhető lenne a különböző jelzőszerkezetek beszerzésével. Szén-monoxid-mérgezés gyanúja esetén meg kell vizsgálni a fűtőszerkezetek állapotát, a széntüzelésű kályhák megfelelő működését, a kályhák huzata sza-

¹⁵ Bakos-Törteli Eszter: Mesél a holttest. Előadás-sorozat.

bályozásának megoldását. Elszívó berendezés működtetése volt-e (gyakori hiba, hogy a páraelszívót és a gázüzemű berendezést együtt használják, és ha nem megfelelő a szellőzés, akkor a páraelszívó berendezés visszaszívja az égéstermék), a nyílászárók és a kémények állapotát mindig ellenőrizni kell, mikor vizsgálták őket, illetve mikor tisztították a kéményeket utoljára, van-e a kéményben idegen tárgy, esetleg elhullott állat. Igazságügyi műszaki szakértői szemle elvégzése szükséges, kéményseprők, gázszerelők, illetve igazságügyi műszaki szakértő bevonásával. A felelősség vizsgálata nagyon fontos, ilyenkor fény derülhet szabálytalan szerelésre, vagy más foglalkozási szabályszegésre, esetleg a karbantartás hiányára.

Esettanulmány

2012 októberében, Budapesten állampolgári bejelentés érkezett, hogy holttestet találtak egy lakás használaton kívüli fagyasztóládájában. A helyszíni halottszemle megállapította, hogy az elhunyt nő nagyjából másfél éve lehetett halott. A szemlén, valamint az eljárásban megállapítottak szerint a holttest a házból másfél évvel korábban „eltűnt” családjának. A tényállás tisztázásakor megállapítottak szerint az asszonynak korábban volt egy párkapcsolata, de az élettársa elhunyt, és ez nagyon megviselte. Rokonainak tavaly júliusban hagyott egy búcsúüzenetet telefonon, hogy öngyilkos lesz, majd eltűnt. A rendőrség elrendelte a személykörözést, de az eljárásban nem sikerült felkutatni. A lakást a fiai elhagyták, de vissza-visszajártak személyes tárgyakért. Időközben egyszer ismeretlenek betörték, edényeket és apróbb dolgokat loptak el, nem sejtve, hogy holttest van a lakásban. 2012 októberében az egyik ismerős meg akarta venni a fagyasztót, az asszony fia ekkor találta meg az édesanyja holttestét. Elmondta, hogy mivel a fagyasztó nem üzemelt, másfél éve bele sem néztek. Az asszony több turistagázpalackot vitt magával önként választott koporsójába, és egy csavarhúzó segítségével kinyitotta őket. A kiáramló PB-gáz pillanatok alatt előidézte a fulladást. Az igazságügyi orvos szakértői vizsgálat igazolta az agyi oxigénhiányos állapot, fulladás miatt bekövetkezett halál tényét, idegenkezűség gyanúja nem vetődött fel.¹⁶

Az elszemélytelenedő világ

Mit is értek elszemélytelenedő világon? A rendőrök nagyon sokat tudnának mesélni erről, hiszen a munkájuk közben naponta szembesülnek ezzel.

¹⁶ Uo.

Kézenfekvő válasz erre az anyagiasság. Ha valakinek egy családtagja, szerette meghal, akkor a többségnél a gyász, az elkeseredettség és a szomorúság az elsődleges érzés. De nem mindenkinél van így. A nyári szakmai gyakorlatomon sajnálattal tapasztaltam, hogy az emberek egy részét kicsit sem hatja meg egy családtagjuk halálhíre, annál jobban foglalkoztatja őket az öröklés reménye. Ez kicsit túlzottnak hathat, de ha nem a saját fülemmel halom, akkor el sem hiszem, hogy ilyen érzéketlenség tényleg létezik.

A kommunikáció személytelen lesz, a rokonok egyre távolabb élnek egymástól, így nem tudnak gondoskodni egymásról. A távolságnak és az elidegenedésnek súlyos lelki következményei is lehetnek, legvégső esetben például az öngyilkosság. A közvetlen lakókörnyezetünkben is tapasztalhatjuk a közömbösséget, a szomszédok sem figyelnek egymásra, ellenkező esetben talán nem történne olyan eset, mint a következő.

Esettanulmány

2012 szeptemberében a közüzemi tartozások miatt egy budapesti önkormányzat elárverezett egy lakást, a lakástulajdonos holtteste a lakásban volt. Az új tulajdonost szörnyű látvány fogadta: a korábbi lakó élettelenül feküdt az ágyban. Az orvosi ügyelet már csak a halál beálltát tudta megállapítani. Az előzmények szerint az elhunyt a lakásban egyedül élt, a rokonaival nem tartotta a kapcsolatot. A lakásajtó mögött *hatévnyi* reklámújság volt, ebből lehet következtetni a halál idejére. A helyszíni halottszemlén természetes halálokot vélelmeztek, az idegenkezűséget kizárták. Mivel az ingatlan tulajdonosa hat éve elhunyt, a közüzemi számlák kiegyenlítéslenül maradtak. Több felszólítást is küldtek, majd kikapcsolták a szolgáltatásokat. Ez után megindult a polgári jog szerinti végrehajtási eljárás, ennek következménye az árverezés. A hozzátartozók felkutatása eredményes volt, tudomásul vették a történetet, és ügyvédet fogadtak a lakás visszaszerzése érdekében.¹⁷

Napjainkban a kapcsolattartás legegyszerűbb és igen elterjedt eszköze az internet. Ez csodálatos találmány, de ahogy másnak, ennek is megvannak a maga árnyoldalai.

2011 nyarán egy huszonegy és egy tizenkilenc éves lány holttestére bukkantak Budaörs egyik parkolójában. Az elsődleges helyszíni vizsgálatok öngyilkosságot állapítottak meg. Az orvos szakértői vizsgálat alátámasztotta a mérgezéses fulladás tényét. A rendőrség az idegenkezűséget kizárta. A boncoláskor vézett toxi-

¹⁷ Uo.

kológiai vizsgálat kimutatta a lányok szervezetében a hidrogén-szulfidot (H_2S), amely kén-hidrogén néven is ismert. A hidrogén-szulfid mérgező, színtelen vegyület, amelynek jellegzetes szúrós szaga van. Jellemzően a kén tartalmú szénvegyületek (fehérjék) rothadásakor képződik. Az emberi szervezetre mérgező (vérméreg).

Az eset különlegessége, hogy mindkét lány tetőtől talpig feketében volt, ezzel is halálvágyukat és a halál közelségét kívánták hangsúlyozni.

Összegzés

Dolgozatomban igyekeztem bemutatni, hogyan működnek a közigazgatási hatósági eljárások, és mennyire fontosak. Sajnos az is elmondható, hogy a jogszabályok sokszor nincsenek egymással harmóniában, ez gátolja az eljárás gyorsaságát és sikerességét. Sokszor találkoztam azzal a nehézséggel, hogy a telefontársaságok a rendőrségi megkeresés ellenére sem adták ki az adatokat, mivel ez „csak” egy közigazgatási eljárás, nem pedig büntetőeljárás. Ha ez az akadály elhárulna, esetenként sokkal könnyebb lehetne az ismeretlen holttestek azonosítása.

A boncolásra és a boncolási eljárásokra is nagy hangsúlyt kell fektetni, hiszen itt derülhet fény az esetleges gyilkosságra. A nyári gyakorlatom két hónapja alatt ilyen esettel is találkoztam, amikor is egy balesetnek tűnő esetről kiderült, hogy foglalkozás körében elkövetett szabályszegés közvetlen okaként meghalt egy magzat. Ha ez a tény bebizonyosodik, akkor az eljárást mint közigazgatási eljárást megszüntetik, és mint büntetőeljárás az életvédelmi osztályra kerül.

Bízom benne, hogy sikerült átfogó képet nyújtanom a rendkívüli halálesetekről, és sikerült eloszlatnom a témát övező misztikumot.

Egy öngyilkosság vagy baleset sokszor tűnhet emberölésnek, ahogy egy emberölést is lehet leplezni öngyilkossággal vagy épp balesettel. A halottak már nem tudják elmondani, mi történt velük, de a hozzáértő szakemberek előtt mégis „megnyílnak”, és az ügyek megoldódnak.